

« zurück blättern vor »

ŁADUNEK subst. m., ab 1440; auch *ładanek*, *ładynek*. 1) ‘Ware, die auf verschiedene Transportmittel verladen wird, Verladung’ – ‘towar ładowany na różne środki transportu, załadunek’: 1563 BibRadz Act 27/10, SPXVI *Mężowie / widzę że z niebezpieczeństwem y z wielką szkodą / nie tylko ładunku y okrętu [oneris et navis] ale też y osob nąszych przyydzie nam tá drogá.* o 1588 GostGosp 94, SPXVI *Szkuty drugie gdy kto chce naprzod poślát / rozrządziwszy ludzi do ładunku / aby rázem ładować v káždego Szpichlerzá.* o 1638 KalCuda 223, SP17 *Wyrzuciliſmy niepożyteczne ładunki.* o 1638 Otw.Ow. 61, L *Bez słusznego ładunku od flagi morſkiey okręty bywaią miotane.* o (1675) 1679 Haur Ek. 171, L *Ładunek ma byđż według proporcji ſtatków i wody; nie przeladować szkuty, aby częſto gęsiami nie częſtować flisów.* o (1777) 1974 Chrościcki 289 *Gdy przyydzie do ładunku Skut, poiedzie Maciej Stolarz.* o (1791) 1800–1801 Dmoch.II.1 14, L *Co na okręcie moim ieft w ładunku, Nie do twego możesz podciągnąć ſzafunku.* o 1914 Korzon Handl. 217, DOR *Blokada okazała się nader skuteczną, bo ſetka okrętów ſtała przed magazynami bez ładunku.* o (†1946) 1952 Makowiec.Przyg. 118, DOR *Szli z trudem pod górę z workami na plecach (...) ſkładali towar w głębi lasu, wśród zabudowań nadbrzeżnych i znów wracali po nowy ładunek.* o 1947 Koźn.Dzies. 9, DOR *Osobliwością tego frachtowca, rzucającą się w oczy, był ładunek, który w ogromnych skrzyniach sterczał na pokładzie.* – (SŁA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. 2) ‘explosives Material in einem Projekttil; Sprengladung’ – ‘materiał wybuchowy znajdujący się w pocisku; określona ilość materiału wybuchowego potrzebna do wysadzenia czegoś’: (1574) 1961 InwMieszcz nr 191, SPXVI *sterzy pary ruſznic krótkich, prochownice 3 i ładanek [!]* *czwarty.* o 1588 ActReg 56, SPXVI *tam ſtart się znimi Kiral Albert y zaraz ie wpędził w Laś. Kopie nie ktorzy vchodząc Ruſnice ładunki, koni kilka zbeli.* o (1690–1695) Mitte 18. Jh. SĪPas 156v *Nafaſowali Muſzkiety czym kto mogł kamykami Hufnalami bo kul Niebyło. U owych tylko kilku powiązanych pozywili się władunki.* o 1743 BystrzInf 04r, SP17 *zrob cylindrowe ładunki.* o 1744 TR s.v. *gargouche: Na okrętach: ładunek armatny w grubym papierze albo pergaminie.* o 1769–1777 Zab.14 54, L *Mówić bez myśli, ieft to ſtrzelać bez ładunku.* o 1781–1783 Jak.Art.3 300, L *Ładunek armatny, ładunek flintowy; z pociſkiem, ładunek oftry; bez pociſku prochem tylko napchniony, ślepy.* o 1786 Kaw.Nar. 238, L *Na ſłowo komenderującego: do ładunku! chwytá się ładunek prędko prawą ręką w ładownicy.* o (1839–1841) 1978 Rzewuski 131 *przyszło trzech żołnierzy z [...] warty, z bronią i ostrymi ładunkami.* o (1911) 1949–1951 Sienk.Pust.I 171, DOR *Zeskoczył z konia, wſunął ładunki w lufy i ruſzył naprzód.* o 1937

Słomim.Końce 167, DOR *Nie strzelano wcale, albo strzelano ze ślepych ładunków, ale zabawa była pierwszorzędna.* o 1953 Ziel.S.Pol. 233, DOR *Właśnie ucichły wybuchy saperskich ładunków.* – (ŚLA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (woj.), LSP, DOR. **3** ‘eine Papierrolle, in die insbesondere Geld eingewickelt wird’ – ‘papierowy rulon, w który zawija się zwłaszcza pieniądze’: 1769–1777 Zab.12 167, L *Pakuje ważnie złoto w łokciowe ładunki.* o (1816) 1978 Malwina 105 *ładunek z 50 dukatami [...] nagle do worka Malwiny wrzucił.* o [LBel.] 1777 M-T 108, WĘGKOM *Alego naleypley pociężył ładunek dukatów.* – L, SWIL, SW (m.u.). **4** ‘physische Größe, die die Fähigkeit von Teilchen bezeichnet, elektrishe Felder zu bilden und elektromagnetische Felder zu beeinflussen’ – ‘podstawowa wielkość fizyczna charakteryzująca zdolność ciał do wytwarzania pola elektrycznego i oddziaływania ciał z polem elektromagnetycznym’: 1948 Wiedza 325 s.36, DOR *Powstające wyładowania elektryczne, jak pioruny i błyskawice, tłumaczymy sobie rozkładem ładunków elektrycznych w chmurze.* – SW (fiz.), LSP, DOR (elektr. fiz.). ♦ **Var:** *ładunek* subst. m., [hapax] (1574) 1961 InwMieszcz nr 191, SPXVI – nur SPXVI; *ładunek* subst. m., 1563 BibRadz Act 27/10, SPXVI – (ŚLA), SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *ładunek* subst. m. – SW (stp.). ♦ **Etym: 1** mhd. *ladunge* subst. f., ‘Aufladung; Aufgeladenes, Last’, LEX, nur für Inh. 1. **2** mnd. *ladinge* subst. f., ‘Last’, MNDH, nur für Inh. 1. **3** nhd. *Ladung* subst. f., ‘Last; Verladevorgang eines Transportmittels; Laden von Feuerwaffen, die Munition; elektrische Ladung’, GRI. **4** nhd. *Ladung* subst. f., ‘elektrische Ladung’, WAH, nur für Inh. 4. ♦ **Der:** *ładun* subst. m., ‘Vorrat, Menge; Kanonenladung’, [hapax] 1440 StPPP I nr 2870, STP *Miczek ne winosl slich pyenądzy s ładunu swego, o stor[z]es bil gyąd, alle ye wsqł za swą cupyq.* Zuerst geb. TRMOSZCZ 1779, nur für Inh. 1, 2; *ładunkowe* subst. n., ‘Transportgebühr’, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1; *ładunkowy* adj., (1904) 1920 Zarus.Żegl. 76, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1, 2; *naładunek* subst. m., [einzQu.] 1948–1950 Kalend.Leśny s.242, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1; *rozładunek* subst. m., 1950 Kowalew.M.Kamp. 51, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1; *załadunek* subst. m., 1954 Probl. s.155, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1. ♦ Spätestens um 1400 (wegen *ładun* s. u.) in Inhalt 1 (‘Last, Ladung’) entlehnt, 1563 erscheint es in der gehobenen Literatursprache (Bibel), im 16. Jh. um Inhalt 2 nach deutschem Vorbild, im 19. Jh. um Inhalt 4 in Anlehnung an †*ładować* erweitert. Inhalt 3 ist eine innerpolnische Entwicklung, nach der Art wie Gewehrpatronen bzw. Kanonenladungen im 18. Jh. aussahen (vgl. TROTZ 1744: “*gargousse* – eine Patrone von starckem Papier oder Pergament zu einem Stück – Schuß” s. o.). Inhalt 4 ist eine Lehnübersetzung nach frz. *charge* oder dt. *Ladung* (vgl. *ładować* Inhalt 4). Die Rückbildung *ładun* ist eine “falsche”

Entdiminutivierung: *-k* wurde als Diminutivsuffix umgedeutet, so daß *ładun* ‘eine besonders große Ladung’ bezeichnet (TROTZ: *ładun armatny*). Beim vereinzelt *ładun* von 1440 (s.o.) kann es sich um das gleiche Vorgehen handeln: ‘große Warenladung’ → ‘(große) Warenmenge’ → ‘Vorrat’, falls es nicht ein Verschreiben oder Lesefehler des Herausgebers für *ładunku* ist. Die Hypothese einer Vereinfachung des Auslauts /-ng/ zu /-n/ scheint weniger wahrscheinlich; sie wäre im 14.–15. Jh. ganz isoliert. Die in SW als “altpolnisch” (hier: 16.–18. Jh.) bezeichnete Variante *ładynek* kann auf eine mitteldeutsche Vorlage *lading* zurückgehen, vgl. mnd. *ladinge* (MNDH) ‘das Tragen, Belastetsein’; *ładanek* ist wohl ein Druck- oder Lesefehler.

« zurück blättern vor »